

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО ГОСПОДАРЮВАННЯ: ОРГАНІЗАЦІЯ РЕКОНСТРУКТИВНОГО ПРОСТОРОВОГО РОЗВИТКУ ГОСПОДАРСЬКИХ СИСТЕМ

ENSURING SUSTAINABLE MANAGEMENT: ORGANIZATION OF RECONSTRUCTIVE SPATIAL DEVELOPMENT OF ECONOMIC SYSTEMS

Анотація. Обґрунтовано і розкрито змістовність гібридного сценарію організації реконструктивного просторового розвитку господарських систем України з акцентом на когнітивно-інформаційний сценарний драйвер - в якості інтегрованої концепції стратегічного управління відновленням і розвитком господарських систем, що: а) поєднує традиційні інституційні та економічні механізми з сучасними когнітивно-інформаційними технологіями задля досягнення сталого розвитку в умовах складних пост-конфліктних змін; б) враховує та інтегрує різні сценарії задля підвищення стійкості та конкурентоспроможності, які мають спільні риси і комплементарні підходи: інноваційно-інтеграційний; децентралізовано-стабілізаційний; еко-резилієнтний; економіко-резилієнтний; когнітивно-інформаційний сценарій (є центральним драйвером), забезпечуючи використання цифрових технологій, великих баз даних, автоматизації та штучного інтелекту задля управління всіма аспектами просторового розвитку в контексті забезпечення якості життя і сталого господарювання.

Abstract. The content of the hybrid scenario of the organization of the reconstructive spatial development of economic systems of Ukraine with an emphasis on the cognitive-informational scenario driver - as an integrated concept of strategic management of the recovery and development of economic systems, which: a) combines traditional institutional and economic mechanisms with modern cognitive-informational technologies, is substantiated and disclosed to achieve sustainable development in the conditions of complex post-conflict changes; b) takes into account and integrates various scenarios for increasing sustainability and competitiveness, which have common features and complementary approaches: innovation-integration; decentralized-stabilizing; eco-resilient; economically resilient; cognitive-information scenario (is the central driver), ensuring the use of digital technologies, large databases, automation and artificial intelligence to manage all aspects of spatial development in the context of ensuring quality of life and sustainable management.

Ключові слова: реконструктивний просторовий розвиток, господарські системи, гібридний сценарій, когнітивно-інформаційний сценарний драйвер.

Key words: reconstructive spatial development, economic systems, hybrid scenario, cognitive-informational scenario driver.

Маємо визнати, що в умовах післявоєнного відновлення України проблема реконструктивного просторового розвитку *господарських систем* (ГС) набуває особливої актуальності у контексті забезпечення *сталого господарювання* (СГ) з огляду на те, що масштабні руйнування інфраструктури та значні економічні втрати вимагають новітніх підходів до стратегування, планування й оцінювання-прогнозування організації просторового розвитку ГС, орієнтованих на забезпечення стійкості, конкурентоспроможності та сталого розвитку і господарювання. Враховуючи виклики сьогодення, особливої уваги потребує розробка й обґрунтування, типізація інноваційних сценаріїв [3], які інтегрують нові цифрові технології й управлінські механізми, важелі та регулятори і, відповідно, специфічний прикладний інструментарій. У відповідності з вказаним, метою дослідження – є формування *гібридного сценарію* (ГБС) організації реконструктивного просторового розвитку ГС України з акцентом на *когнітивно-інформаційний сценарний драйвер* (КІСД). Особливістю запропонованого до реалізації сценарію є його здатність інтегрувати інноваційно-інтеграційний, децентралізовано-стабілізаційний, еко-резилієнтний, економіко-резилієнтний та *когнітивно-інформаційний сценарій* (КІС), що забезпечує системно-комплексний підхід до вирішення завдань повоєнної відбудови у контексті забезпечення *сталого розвитку* (СР) та СГ і, відповідно, й якості життя населення.

На авторське переконання, розробка і реалізація ГБС, заснованого на когнітивно-інформаційному підході, дозволить максимально ефективно використовувати можливості сучасних *когнітивно-інформаційних технологій* (КІТ) — великих баз даних, *штучного інтелекту* (ШІ) та автоматизації процесів, що сприятиме: а) підвищенню ефективності управління ресурсами, швидкості відновлення та забезпечення сталого розвитку національної економіки в умовах нових викликів; б) врахуванню як соціально-економічних, так і екологічних й технологічних аспектів СГ, що є ключовим для побудови стійких і конкурентоспроможних господарських систем в умовах постійного нарощення різної природи загроз і ризиків й обмеженості ресурсів.

Маємо визнати, що кожен із восьми опрацьованих і запропонованих автором сценаріїв організації реконструктивного просторового розвитку ГС [2] має свої переваги, недоліки та ризики при реалізації у повоєнному періоді, але всі вони спрямовані на забезпечення економічної стійкості, відновлення зруйнованої інфраструктури та підвищення якості життя населення. Оптимальним варіантом могла би бути комбінація декількох сценаріїв залежно від конкретних регіональних і національних потреб. Однак, у контексті реальних подій, які мають місце, наразі, в Україні, маємо звернути увагу на п'ять сценаріїв, які можуть бути більш адаптивними на сучасному етапі регенерації та функціонування ГС при їх поєднанні у ГБС.

Когнітивно-інформаційний сценарій (КІС) – принципи реалізації на практиці сценарію [1]: а) прозорість і доступність - має бути забезпечено доступ і відкритість інформаційних ресурсів та результатів цифрового аналізу для всіх учасників процесу відновлення, що сприятиме підвищенню довіри та залученню громадянського суспільства; б) гнучкість та адаптивність – когнітивно-інформаційні системи мають швидко адаптуватися до змін у зовнішньому середовищі і нових викликів, які виникають в умовах реконструкції; в) інклюзивність – забезпечення участі всіх зацікавлених сторін, включаючи державні органи, бізнес, громади та наукові установи, задля розробки стратегії з відновлення і розвитку. Визначальним є: принципи реалізації дії КІС підпорядковані цільовим завданням: оптимізація процесів управління, зниження бюрократичних бар'єрів і забезпечення швидкості та ефективності прийняття управлінських рішень; забезпечення безперервного моніторингу та аналізу природних ресурсів для попередження екологічних катастроф; розширення можливостей громадянського суспільства до участі у процесах прийняття рішень через доступ до інформаційних систем; СР і СГ – створення умов задля відновлення ГС із фокусом на довгострокову їх стійкість, екологічність, ефективність та інноваційність управління.

Еко-резилієнтний сценарій – принципи його реалізації: а) забезпечення рівного доступу до природних ресурсів і екологічно чистого середовища для всіх громадян, включаючи найбільш вразливі групи населення; б) запобігання деградації екосистем; в) довгострокова стійкість; г) адаптивність та інноваційність – використання новітніх екологічних технологій та методів управління задля швидкого реагування на загрози і мінімізацію негативних наслідків для природи. Зазначене дозволить досягти і виконати цільові завдання: захист і відновлення екосистем, що забезпечить природну резилієнтність до кліматичних та техногенних загроз; енергетична незалежність та екологічна ефективність; запобігання забрудненню. За визначеними пріоритетами і встановленими цілями – еколого-резилієнтний сценарій має забезпечити довготривалу стійкість ГС, роблячи акцент на збереженні *природно-ресурсних активів* (ПРА), екологічних стандартів та адаптивності до зовнішніх загроз, що дозволить зменшити руйнівний вплив від наслідків війни та інших ризиків, створюючи передумови для сталого та екологічно безпечного розвитку у повоєнний період.

Економіко-резилієнтний сценарій – орієнтується на підвищення здатності економіки до відновлення та адаптації після потрясінь і кризових ситуацій, таких як війна і, відповідно, фокусується на забезпеченні стійкості економічних процесів при мінімізації втрат під час подальших кризових подій. Специфічні його особливості: а) адаптація до зовнішніх і внутрішніх шоків: створення механізмів адаптації до зовнішніх загроз, таких як економічні санкції, зміна геополітичної ситуації, та внутрішніх викликів, зокрема демографічної кризи і зменшення робочої сили; зниження залежності від нестабільних ринків і вразливих секторів

економіки; б) відновлення промислового потенціалу; в) диверсифікація економіки; г) інвестиції у людський капітал; д) захист ПРА і екосистем; ж) стабільність фінансової системи; з) розвиток соціальної інфраструктури. Вимогами до його реалізації є: інституційна; фінансова підтримка; розвиток інфраструктури; цифровізація управлінських процесів; підтримка міжнародної співпраці; б) відновлення довіри населення.

Інноваційно-інтеграційний сценарій – відбудова критичної інфраструктури за допомогою новітніх технологій (зелені технології, смарт-міста, цифрові системи управління ресурсами); пріоритет на розвиток інноваційних галузей, ВДЕ, біотехнології, тощо) для інтеграції України в світову економіку; розвиток транспортної і комунікаційної інфраструктури з метою інтеграції регіонів, просторових утворень і ГС та збільшення їх економічної самодостатності; сприяння появі нових економічних кластерів у різних регіонах, включаючи відновлення промислових зон, створення технопарків та інноваційних хабів.

Децентралізовано-стабілізаційний сценарій – максимальна децентралізація управління та фінансових ресурсів для реалізації місцевих, регіональних та національних планів відновлення; просторові утворення і ГС отримують більше повноважень щодо планування просторового розвитку і забезпечення СГ, зокрема управління природними ресурсами та інфраструктурою; увага до підтримки місцевих підприємств та локалізація зусиль на залучення інвестицій у відновлення соціальної інфраструктури; розвиток міжрегіональних економічних зв'язків для підвищення внутрішньої кооперації та стабілізації.

Отже, забезпечення сталого господарювання може бути забезпечено через реалізацію у повоєнному періоді ГБС, що об'єднує елементи п'яти, найбільш адаптивних, стратегій, використовуючи сильні сторони кожної з них для ефективного управління соціально-економічними, енергетичними, техніко-технологічними й екологічними процесами. У цьому сценарії ключова роль належить саме КІТ, які виступають в якості драйверу трансформації та модернізації управлінських і виробничих процесів. Конститутивно-ключовими завданнями ГБС є: 1) оптимізація управління ресурсами (впровадження КІТ для аналізу та управління ПРА і економічними ресурсами; використання великих баз даних, ІІІ та геоінформаційних систем для моніторингу і прогнозування змін у ресурсній базі; автоматизація рішень, що дозволяє підвищити точність управлінських дій та зменшити людський фактор); 2) цифрова трансформація економічних процесів (інтеграція цифрових платформ для підвищення ефективності логістики, енергетики, інфраструктури, та інших ключових галузей; впровадження «смарт» технологій у виробничі та інфраструктурні об'єкти, з метою підвищення їх продуктивності та зменшення втрат); 3) СР і екологічна відповідальність (інкорпорація елементів еко-резилієнтного сценарію для забезпечення стійкості до кліматичних і екологічних викликів; використання когнітивних технологій для контролю за екологічною стійкістю і ресурсозбереженням, адаптації до змін клімату); 4) гнучкість управлінських процесів (передбачає децентралізацію частини управлінських функцій на регіональний рівень, що дозволяє швидше реагувати на місцеві виклики і потреби; використання цифрових платформ для комунікації між стейкхолдерами та державними структурами, що забезпечує швидку адаптацію до змін в економічному середовищі); 5) розвиток людського капіталу; 6) інтеграція до міжнародних економічних і технічних стандартів. Особливостями запровадження у практику ГБС у контексті забезпечення СГ визнано: важливість та масштабність залучення когнітивно-інформаційного драйверу (КІСД); інтеграція різних стратегічних сценаріїв; забезпечення прозорості та обов'язковості підзвітності; адаптивність і гнучкість реагування на зовнішні загрози та ризики.

Література

1. Драган І.В., Микитенко В.В. Інформаційно-методичні аспекти розбудови платформ просторового управління природно-ресурсними активами в ресурсних обмеженнях. *Економіка, управління та адміністрування*. 2020. № 2 (92). С. 15–21. DOI: [https://doi.org/10.26642/ema-2020-2\(92\)-15-21](https://doi.org/10.26642/ema-2020-2(92)-15-21)
2. Микитенко В.В. Просторовий концепт організації господарських систем в інтересах сталого резилієнтного розвитку територіальних утворень. *Інноваційні рішення в економіці, бізнесі, суспільних комунікаціях та міжнародних відносинах: матеріали IV Міжнародної науково-практичної інтернет-*

- конференції. Дніпро: Університет митної справи та фінансів, 2024. С. 183-186.
3. Микитенко В.В. Типізація систем сталого господарювання та формалізація їхніх базових моделей. *Наука та наукознавство*. 2022. № 3 (117). С. 21–35. <https://doi.org/10.15407/sofs2022.03.021>.

УДК:338.436:339.562/564

Володимир Мещераков

*к.е.н., доцент, доцент кафедри глобальної економіки,
Державний біотехнологічний університет, Україна
vmeshch@gmail.com*

Ельміра Коваленко

*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
освітньо-професійна програма «Економіка»,
Державний біотехнологічний університет, Україна
elyako444@gmail.com*

РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВА В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

DEVELOPMENT OF THE ENTERPRISE DURING THE PERIOD OF MARTIAL STATUS

Анотація. Розглянуто ключові виклики, з якими стикаються підприємства під час воєнного стану, та запропоновано стратегії адаптації до них.

Annotation. The key challenges faced by enterprises during martial law are considered, and strategies for adapting to them are proposed.

Ключові слова: воєнний стан, підприємство, інновації, криза, розвиток.

Key words: martial law, enterprise, innovation, crisis, development.

Війна внесла свої корективи у діяльність підприємств. Час від часу бізнес стикається з новими викликами, через що багато підприємств припиняють свою роботу, а люди втрачають робочі місця. Зараз багато компаній, що знаходяться на території, де ведуться активні бойові дії, евакуювалися в більш безпечні райони і відновили там свою діяльність. Компанії, які мають необхідні ресурси і продовжують працювати, страждають від постійних ракетних обстрілів, відключень електроенергії, логістичних проблем і нестачі сировини. Результати досліджень свідчать, що внаслідок загострення збройної агресії майже 50 % підприємств фактичного зупинили економічну діяльність, 20 % – здійснили релокацію всередині України, а 4,4 % – за кордон [1]. Для країни важливо мати працюючі підприємства, оскільки вони відіграють ключову роль у забезпеченні економічної стабільності та розвитку. Вони можуть виступати як опора для відновлення економіки, забезпечуючи товари та послуги, які необхідні суспільству.

Попри всі виклики, з якими продовжує стикатися Україна, слід зазначити, що у 2023 році реальний ВВП зріс на 5,3%. Про це свідчать розгорнуті показники, опубліковані Державною службою статистики України. З одного боку, доволі високе зростання ВВП вдалося досягти після глибокого спаду у 2022 році (на 28,8%). З іншого – відновлення економіки в умовах активних бойових дій, високих безпекових ризиків та терористичних атак з боку росіян є значним результатом [2].

Під час війни вагомими факторами економічного зростання є іноземні інвестиції та грантові програми підтримки бізнесу. Також важливу роль у підтримці бізнесу під час воєнного стану відіграє держава. Це може включати надання пільгових кредитів, зниження податкового навантаження, спрощення процедур для підприємців та стимулювання